

A Magyar Szemle újraindításáról

1. Előzmények

Akadémiai kutató szakmai létem nézőpontjából a rendszerváltáshoz vezető folyamat nagyban-egészében egybeesett azzal, hogy úgyszólván kinyílt számomra a világ. Hiszen ez volt történetesen az az időszak, amikor – miután első két évtizedemben kizárólag akadémiai kiküldetések garmadájával már bőven megfordulhattam Kelet- és Nyugat-Európában – lassan immár némi nevet szerezve, a meglátogatandó intézmények személyes meghívottjaként mint vendégprofesszor immár a leginkább vágyott angol-amerikai térségbe is eljuthattam. Utolsó állomásokként így töltöttem huzamos időt Nyugat-Berlinben (Freie Universität, 1986), majd Ausztrália (Australian National University, Canberra, 1987) és Japán (Waseda University, Tokyo, 1987) következett, hogy ezután másfél évet immár az Egyesült Államokban (Yale Law School, New Haven, 1988–1989) tölthessek, amit végül még Skóciával (Institute for Advanced Studies in the Humanities, Edinburgh, 1989) megfejelhettem.

A Yale roppant méretű könyvtárában naponta olvashattam a *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* híreit. Ezekből kiérződtek persze a hazai kommunizmus korhadásának apróbb és nagyobb fejleményei, ám azt, hogy mindez már az elmúláshoz vezető agonizálás jegye volna, a világon még senki sem sejtette. Történetesen éppen akkoriban ért az életben legfeljebb egyszer előforduló megtiszteltetés, hogy plenáris előadást tarthassak – a jogfilozófia ezerfőnyi világkongresszusán, történetesen Skóciában. S ha már a hidegháborús falon túli szovjetvilág képviselőjeként kikiálthattam valamit a külvilágnak, annyi csak akkor megejthető pimaszságra mindazonáltal vetemedtem, hogy a jog lételméleti előfeltételeinek taglalásában éppen azt domborítsam ki, hogy amennyiben azok igazolhatónak bizonyulnak, úgy a létünk kereteit megadó ún. szocialista jog legfeljebb valami csökevény, de nem valódi jog.¹

VARGA CSABA (1941) Széchenyi-díjas jogfilozófus, az MTA doktora, professor emeritus (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jogbölcseleti Tanszék), kutató professor emeritus (HUN-REN Társadalomtudományi Központ Jogtudományi Intézete).

1 Magyar változatában Varga Csaba: 'Mi kell a joghoz?'. *Valóság*, XXXII (1989), 3, 1-17 & in <https://mek.oszk.hu/14700/14759>, 25-49.

Az itthoni eseményeket illetően azonban későn érkeztem haza. A kintlétben dűskáltam, így engem egyelőre még csak a honi környezetbe visszaszokás és annak tervezgetése foglalkoztatott, hogy hazámban az elkövetkező időkben mi is lehetne a dolgom – miközben mások már közvetlenül a rendszerváltás elősegítésén munkálkodtak.

Politikáról akkoriban leginkább akadémiai szobatárs idősebb barátom, a nemzetközi jogász Herczegh Gézával tudtam beszélgetni keddi s pénteki intézeti létünk hosszú kávézgatásai során, mikor ő kedvenc diplomáciatörténeti témáiba bonyolódott, persze aktuális dolgainkat sem említés nélkül hagyva. A múltat fantasztikus feltáró erővel tudta megértetni, a jelent illetően azonban roppant óvatos volt. De várbeli létünkön túl mégiscsak zajlott az élet. És magam csakis tudományos produkcióban éreztem magamat otthon. Nem véletlen hát, ha a kommunizmustól eltávolodást eleinte ideológiai gyengítést célzó világméretű viták provokáltatásával még New Havenben kezdve, majd itthon folytatva amerikai kormányzati és alapítványi tényezőknél instanciázva² próbáltam előrelépni. Ennek kudarcát látva a nyugati jogi kultúra mérvadó, de nálunk még a tudományos elit által sem ismert politika-, állam- és jogtudományi klasszikus s jelen alpmunkák hazai közreadásával kíséreltem meg az újraindulást elősegíttetni. Persze ebben sem jártam sikerrel, még onnan ugyanilyen megfontolással visszatérő, s bár magyar gyökérrzettel, de New York presztízsét élvező liberális barátommal végső szövetkezésben sem.³

2. A Válasz gondolata

Járható, egyszersmind elengedhetetlen útválasztásként így még gondolatban sem maradt más, mint hogy valamiképpen meg lehessen teremteni a saját politikai erő saját publikációs fórumát. Hamarosan ennek mikéntjét s lehetőségeit latolgatták beszélgetéseink is Herczegh Gézával, miközben óvatossága szobánk magányán túl semmit sem engedett láttatni magából. Így habár közösen csiszoltuk

2 Még New Havenben kezdve, majd itthon folytatva ilyen címzett volt egyebek közt Lawrence Eagleburger külügyminiszter, Christopher Osakwe emberjogi külügyminiszterhelyettes, a Ford Foundation, a Tanner Foundation (amihez az angol jogi gondolkodás talán legnagyobb 20. századi képviselője, Herbert Hart oxfordi professzor segített ötletekkel s ajánlással). Mint azóta tudjuk, a szovjet vereség végső soron gazdasági gyökerű volt. Nem mintha ebből bármit is előre megérezhettem volna, de az akár végtelenített viták hatásmélységét már rég megtapasztalva magam az emberi jogok, illetve a demokrácia megléte és meg nem léte összehasonlító költség-haszon elemzését javasoltam.

3 Ezt már Mark Palmer budapesti nagykövettel és hivatásos diplomata stábja vezetőjével, Bruce Armstrongal próbáltam támogatatni. Kudarcokban a tőlem függetlenül próbálkozó George Fletcher barátom, a Columbia University ünnepelt jogászprofesszora is osztozott, ki egyébként a Szabad Demokraták Szövetsége segítésére telepedett át néhány hónapra ide, hogy az elvbarátainak hittektől illúzióvesztetten térjen majd vissza mindörökre.

gondolatainkat, társszerzősége mégsem vállalkozott; a megfogalmazott problematika felvetésével így magam próbáltam meg házalni. S természetes volt, hogy a Magyar Demokrata Fórumot kerestem meg – történetesen bő két hónappal azután, hogy Antall József lett az elnöke, s bő két hónappal azelőtt, hogy e párt kormányzó erő lett.

ELŐTERJESZTÉS AZ MDF ELNÖKSÉGÉHEZ
FOLYÓIRAT (VÁLASZ) INDÍTÁSA ÜGYÉBEN

A választások s a kormányalakítás feladatának közeledtével az MDF-ben szükségképpen a pártszerű jelleg kerül előtérbe, és sajtótevékenységében a *Hitel* erősítése mellett a figyelem nyilvánvalóan egy napilap, a *Magyar Fórum* lehetőségének latolgatása felé fordul. Mindkettő indoka magától értetődő. A rövid távú érdekek azonban nem szabad háttérbe szorítania azt, ami véleményem szerint az MDF-nek mint az ország (legalábbis a közeljövőben várhatóan) vezető politikai erejének alapvető **hosszú távú érdeke**, nevezetesen hogy **az alkotó honi értelmiség széles rétegeinek energiáját s egyúttal a fiatal értelmiség természetes érdeklődését be tudja kapcsolni a jövő formálásába**; hogy önnön legsajátabb érdekében is a hazai társadalomtudományi gondolkodásban s a humán tudás területén általában is a magyar hagyománynak, látásmódnak s problematikának, vagyis **a magyar társadalomfejlődés dilemmáiban a magyarság és európaiság nézőpontjának szellemi műhelyt s egyúttal fórumot biztosítson**; és hogy ezek által is támogatottan ne csupán alkalmi szakértői tanulmányokból összeállt programok vezessék cselekvését, de mind alapkutatósi szinten, a fogalmi megalapozás síkján, mind pedig egy széles szakmai közvélemény folyamatos munkájától is kísértén **legyen elképzelése a jövőről s a cselekvés lehetséges irányairól**. Ehhez pedig egy önálló, tudományos profilú, a humán tudás területét egészében átfogó folyóirat indítása szükségeltetik.

Ami az MDF jelenlegi sajtótevékenységét illeti, a *Hitel* nagyban-egészében betölti azt a szerepet, aminek betöltésére több mint négy évtizeddel ezelőtt a *Válasz* volt hivatott. Erre múlhatatlanul szükség is van. Úgy vélem azonban, többre vagy másra ugyanakkor nyilvánvalóan nem is vállalkozhat. A továbblépés szükségét pontosan az adja, hogy egy vezető politikai erő, amilyenek az MDF mutatkozik, hosszú távon saját lehetőségeivel sem élhet igazán és még kevésbé megnyugtatóan, ha csupán néhány vezető tisztségviselőjének szakmai tudására, néhány esetleg felkért vagy állandósított szakértőjének alkalmi megnyilatkozásaira, majdan felépülő irodai apparátusának jelzéseire, illetőleg a tagszervezeteitől beérkező információkra, többkevesebb véletlenszerűséggel felröppenő gondolatokra kell hagyatkoznia. Hiszen a jövődől való felelős cselekvés a jövőről alkotott képünk folyamatosan visszatérő felülvizsgálatát, új helyzetek tükrében történő ismételt próbáját – másképpen kifejezve: paradigmáink határainak folyamatos fe-

szegetését s egy paradigmaváltás irányainak, lehetőségeinek és esélyeinek állandó, különböző területeken megismételt újragondolását – feltételezi. Ez pedig csakis egy legkevésbé sem zárt szellemi közösségben, annak folyamatos, spontán érdeklődéstől támogatott, a legkülönfélébb szakmai szálakból szövődő s a legváltozatosabb kutatási irányokból és vállalkozásokból táplálkozó – alkalmi megbízásokkal ezért kellően aligha helyettesíthető – munkája eredményeként jöhet létre. Vagyis: **olyan folyóirat köré szerveződve, amely létével, irányával, elhivatottságával és presztízsével maga szervezné az érdeklődést s adna fórumot és megvitatási lehetőséget termékeinek.**

E feladatnak a Magyarországon meglevő folyóiratállomány nem tehet eleget. Önálló, kialakult műhelyekről lévén szó, a szerkesztőségi politika hirtelen megváltoztatása, profiljuk radikális átszabása vagy szűkítése nem várható és nem is kivitelezhető. Ugyanakkor meggondolandó:

- számos olyan, az MDF-nek a magyar jövőért való vállalkozása szempontjából alapvető fontosságú terület van, amelynek egyszerűen nincs és nem is lehet külső gazdája. Ilyen például **annak a szellemiségnek, értékrendnek, világképnek nem szűnő társadalomtudományi gondozása és újrafogalmazása, ami az MDF egész irányának, általános és különös programjainak alapját alkotja.** E programok előkészítése, széles körű megalapozása és megvitatása eseti szakértői feladat, ám ezek közelebbi s távolabbi fogalmi alapjainak megnyugtató mélységű társadalomtudományi tisztázását már csak egy ilyen fórum és szellemi műhely vállalhatja. Ezzel részben összecsengően ugyan, mégis önálló feladatként
- gondolnunk kell a honi írástudók által itt és most elvégzendő, helyettük senki által nem elvégezhető feladatra, nevezetesen **létünk és lehetőségeink társadalomtudományi átgondolására.** Mindannak folyamatos vállalására és beteljesítésére gondolok, amit Németh László tűzött ki célul s bizonyosan valóra is váltott volna, ha a körülmények kényszere folytán szerepvállalása közegeként nem az irodalmi formát kell választania; amit Bibó István követett volna, ha akár 1945 után, akár 1956-ban az az intézeti keret, amiről álmódott, megvalósulhatott volna. Röviden: olyan feladatokra gondolok itt, mint **a magyar valóságra e talajon született elméleti válaszok folytonos újraértékelése** s bármiféle teoretikus eredménynek, módszertani alternatívának e valóság talajáról történő szemügyre vétele; **a magyar történelemből eredő hagyományaink folytathatóságának, időszerűségének ismételt végiggondolása,** ezen belül is a magyar gondolati és gondolkodói hagyomány újragondolása; és egyáltalán és legelső sorban is: **kelet-közép-európaiságunk és magyarságunk, különállásunk és azonosságunk** (és mindezek múltja, jelene és gondolható jövője) **fogalmi előfeltevéseinek, összefüggéseinek és konkrét problematikáinak vizsgálata.**

(Csupán a példa kedvéért és egy-egy részterületet véletlenszerűen kiemelve, olyan szerteágazó, sem korábban, sem másutt el nem végzett kérdéskörökben történő vizsgálódást feltételezhet egy ilyen érdeklődés, mint a nyugati civilizációs eszme egyetemessége; a nyugati racionalitásfogalom mindeddig megkérdőjelezetlen egyeduralma; a regionális és nemzetkarakterológiák tudományos lehetősége, történetisége, összehasonlítása; a kultúra s a kulturális keveredés elmélete és így tovább – egészen az olyan világszemléletek, életeszmények, kultúrafelfogások, vallási vagy morális világtrendek, gondolkodási módok, intézményi megoldások és hagyományos intézményesülések múltjának, jelenének és jövőbeni lehetőségeinek vallatásáig, amelyek történelmünkben, népi mítosz-hagyományainkból, jogtörténetünkben stb. kihámozhatóan múltunkban gyökereznek, egy valahai kihívásra adekvát választ képezetten vagy éppen – és lehetségesen – ma is élhető, vállalható, alternatívával kecsegtető hagyományt testesítve meg.)

Amint ez a fentiekből kitetszik, **a magyar hagyomány tudatos vállalása társadalomtudományi szinten eleve történeti és összehasonlító látásmódot feltételez, vagyis a Kárpát-medence, a Dunatáj, Kelet-Közép-Európa, Közép-Európa népeinek és hagyományainak is hasonló nézőpontú, a közösségekre, hasonlóságokra s a szűkebb sajátosságokra egyaránt ügyelő vizsgálatát.** Végezetül megfontolandó az is, hogy

- míg a legkülönbözőbb szakterületeknek van önálló orgánuma, sőt a társadalomtudományt s a humán tudást átfogó folyóiratokban is bővelkedhetünk, mihelyt a sajátosan magyar talajon felvetődő problémákra, a magyar történelmi és gondolati hagyományra, egyáltalán létünk vállalására kérdezzünk, ez a bőség rögvest látszólagossá lesz, és kiderül, hogy kiáltó szegénységet és ugyanakkor kiábrándító érdektelenséget takar. Másképpen kifejezve: amennyire magától értetődő, hogy társadalomtudományunknak és általában humán tudásunknak mindenekelőtt saját múltunkra, a saját történelmi adottságaink közt felvetődött problémákra, saját előrelátható s gondolható jövőnk alternatíváira kell választ adnia (ami oly magától értetődő bármely egészséges kultúrában, azokban is, amelyeket világméretű hatásuk s az irántuk megnyilvánuló figyelem okán sokan hajlamosak nemzetközinek, netalán egyetemes érvényűnek tekinteni), annyira riasztó, hogy mindennek voltaképpen nincs tudományos igényű érdeklődést szervező és kielégítő orgánuma. *Társadalmi Szemle, Valóság, Kritika, Társadalomkutatás, Medvetánc, Századvég* stb. – nos, e folyóiratok nem feltétlenül futnak szembe egy ilyen érdeklődéssel, de alapvetően más szellemiségből fakadnak. Ebből is adódik elhivatottságuk, hogy helyet adjanak egy vállaltan nyugatias, társadalomtudományunkban az importált eszméknek applikációs–adaptációs terepet biztosító szemléletnek. Egyéb folyóirataink pedig – akár regionálisan, akár politikai vagy vallási csoportosulások szerint szervezettek

legyenek is – bármennyire a fenti ethosz jegyében működnek esetenként, szépirodalmi-művészeti megközelítésüktől vagy szociográfiai-esszéisztikus ihletettségüktől meghatározottan mind abba a körbe tartoznak, amilyen a *Válasz* rövid fennállása során volt, s nem abba, amilyenné az általunk célzott folyóiratnak ma kell válnia.

Aligha kikerülhető hát, hogy az MDF elébe menjen ennek az igénynek. Úgy is fogalmazhatnánk: számottevő presztízs- és esélyvesztés nélkül nem teheti meg, hogy legközvetlenebb vállalt és hangoztatott céljának hosszú távú, gondolatilag megalapozott, a humán tudásban rejlő erőket felszabadító és megszervező szolgálatában a folyóiratindítást átengedje más politikai csoportosulásoknak. Márpedig látható: a már létező, általános kitekintésű társadalomtudományi folyóiratok mögött kivétel nélkül markáns arcú politikai irányzatok, többnyire pártszerű szerveződések állanak. Másfelől korántsem elképzelhetetlen, hogy amennyiben az MDF ez ügyben netalán nem vállalná a kezdeményezést, egy hasonló szerepkörű folyóirat – mely az MDF mindenkori tényleges hatókörétől függetlenül nyilvánvalóan a határon belüli s kívüli magyar társadalom úgyszólván egészének támogatására számíthat – egyéb nemzeti mozgalmak égisze alatt jön majd létre.

A folyóirat jellege

Akár egyetlen próbaszám után, akár egy év elteltével, akár például az idén húsvéttól történő indítástól havi rendszeres megjelenés látszik szükségesnek.

A címválasztás fontos, de mindenekelőtt jelképi jelentőségű kérdés. A szóba jöhető címek egy része foglalt (pl. *Magyar Fórum*), vagy a hagyomány megkérdőjelezettsége vagy problematikussága okából (pl. *Magyar Figyelő*, *Magyar Szemle*) nem megfelelő. Elvileg persze elgondolható új cím (mint pl. *Magyar Szellem*) is. Én mindazonáltal a *Válasz* címválasztását javasolnám. Ezzel a feladat közösségére s Németh László, Bibó István, Szabó Zoltán, Illyés Gyula és mások örökségének vállalására és továbbvitelére történnék utalás; a folyóirat jellegváltozását (nevezetesen a szépirodalmi/szociográfiai/publicisztikai megközelítés helyett a tudományos feldolgozás szükségét) egy Beköszöntő indokolná.

Az MDF alapítói és patronálói mivolta valójában alapítást és pénzügyi menedzselést jelent. **Az MDF patronálása a szerkesztői gárda személyes elkötelezettségén keresztül**, mindenekelőtt az egész vállalkozás ethosza és általános-távlati céljai s perspektívái átfogó meghatározása során **valósul meg**.

A folyóiratért szűk létszámú, öt-hat főből álló szerkesztőbizottság felelős, amelynek tagjai számottevő szakmai elismertséggel és kitekintéssel, hazai és külföldi kapcsolatokkal rendelkező társadalomtudósokból kerülnek kiválasztásra. (Alulírott saját közreműködésként szintén úgy vállalkoznék,

mint ilyen bizottsági tag.) Munkájuk koncepcionális, szakértői, ugyanakkor átfogó értelemben szervezői és szerkesztői. A szervezés és szerkesztés mindennapi munkáját, valamint a szükséges menedzselést és irodai munkát egy két-három főnyi szerkesztőség végzi.

Külsőalak, tipográfia a *Magyar Szemle* elegánsan nemes egyszerűségének (mint a számomra leginkább rokonszenves, ugyanakkor méltósággteli) lehetőségétől kezdve, többféle módon elképzelhető.

Belső tagolásának két fő egysége a (monografikus igényű) **tanulmány** és a (mindenekelőtt az érvelés/bemutatás kibontottságában, dokumentáltságában, igazoltságában különböző) **esszé** lehetne. Egyéb **szemleszerű** kisrovatok járulhatnak a két fő részhez, vitaanyagokat, válaszokat, ismertetéseket s bírálatokat foglalva magukba.

A kiválasztás alapvető kritériuma a számba jöhető írások mögöttes ethosza (vagy ezen ethosznak a színvonalas kritikája). Magyar szerzőkön kívül számítani kell persze hasonló szellemiséget vállaló idegen szerzőkre is, különösen a környező régiók köréből. Elvi jelentőségű kérdéseket érintően célszerű lehet majd nemzetközi felkérésen, ill. körkérdésen nyugvó tematikus összeállítások szerkesztése is.

Budapest, 1990. január 15.

(Dr. Varga Csaba)
tudományos főmunkatárs
egyetemi docens

Számomra ma is úgy tetszik, hogy e koncepcióban mindent elmondtam, amit akár akkor, akár azóta a téma kapcsán gondolhattam.

S hogy miért éppen a *Válasz* múltja és újraindításának szándéka idéződött fel, egyszerű a válasz: immár két-három évtized óta szememben a vátesz az akkor még saját köreinkben sem ismert Bibó István és Hamvas Béla volt. Olyannyira, hogy amikor az 1970-es évek közepétől harmadállásban az Országgyűlési Könyvtárban a jogi gyűjtemény helyrehozatalában segíteni kezdtem, otthonosságomat kihasználva minden művüket, legkisebb cikkeiket is kigyűjtöttem, s még xerox-technika előtti fotómásolatással egybeköttem magamnak. És mint köztudomású, Bibó nagy korszaka a koalíciós idők Sárközi Mártájának *Válasza* volt, amit e rövid időszak legkiemelkedőbb periodikájaként tiszteltem. S ebben Géza is osztozott.⁴

Beadványomra látszólag érkezett válasz, de sok köszönet nem járt érte. A Magyar Demokrata Fórumtól jelentkezett személyesen a mindenütt mindenben

4 Herczegh Géza ugyanakkor jóval később, 1992. szeptember 3-ai beszélgetésünkkor azt mesélte nekem, hogy friss alkotmánybíróként az 1990. augusztus 20-ai kormányfogadásra meghívottan röviden a miniszterelnökkel is beszélgethetett, s akkor megemlítette néki egy új *Magyar Szemle* kívánalmát.

jeleskedő, s Andrásfalvy Bertalan miniszterségét is csaknem leuraló (bár sokirányú tehetséggel és szervezőerővel valóban megáldott) ifjú Csoóri-protégé, Timkó Iván. Elbeszélgettünk többször is, lelkes is volt, ígérte is az *impasse* megmozdítását, de ennél többre még neki sem futotta.

3. Újragondolás a Miniszterelnöki

Tanácsadó Testületben: *Magyar Szemle*

A Miniszterelnöki Tanácsadó Testületbe a taxisblokádot követően kerültem be, de nyilvánvalóan nem azért, hogy e folyóiratnak vagy valami hasonlónak a kiérőszakolása legyen a feladatomban. Az országban azonban, ha kimondatlanul is, többen is érezhettek ugyanúgy, amint a fenti előterjesztésben én. Immár e Testület munkásaként lassan eljutottak hozzám ilyesféle tárgyat boncolgató anyagok is. Így dátum és szerző nélkül először egy *Javaslat konzervatív-kereszténydemokrata szellemiségű könyv- és folyóiratkiadásra* című egylapos dokumentum utalt bárminemű saját „szellemi aura” hiányára, s indulásként ezért egy cikkfordításokat és ismertetéseket közlő „szemlélő periodikát” javallt. Egy *Feljegyzés egy konzervatív folyóirat megteremtésének lehetőségéről* címet viselő másik egylapos írás – talán Perjés Gábor urológus, MDF-képviselő akkori barátom, velem egykorú valahai Antall József-tanítvány tollából vagy révén – figyelmeztetett a baloldallal szemben „a politikai jobboldalt” átható „identitászavarokra”, az amerikai republikánus s a nyugat-európai konzervatív és kereszténydemokrata eszmekincs ismeretlenségére, a „formát adni a jobboldaliságnak” jegyében saját „tradíciók” kiépítésének égető szükségességére. Harmadikként pedig az MDF-ben programvezetőként munkálkodó történész, Oláh Zsigmond 1991. március 2-ától körözte *Új Magyar Szemle* című tízlapos gondolatfutamatát. A kiválóként jellemzett *Hitellel* szemben, mely úgymond egyszerre hetilap és folyóirat, publicisztikai jellegű aktuális vitacikkek és szépirodalom elegye a népi ideológiai hagyomány köntösében, „iránymutató” fórumot javallt, mely mint a „konzervatív-liberális irány reprezentánsa [...] nem publicisztikai vitákban, hanem a tudomány és kultúra magas fokán méltó vetélytárs lehet”, s egyszerűsind a keresztény gondolkodásnak és a kormánypolitikai szereplőknek is a megnyilatkozási közege. Mint írta, félhivatalos fórum lehetne ez „a művészet és az irodalom” kizárásával, Kosáry Domokos főszerkesztésével, „politika, társadalom, történelem, gazdaság, külföldi és belföldi figyelő” rovatokkal, havonta mintegy 300 kéziratoldalnnyi terjedelemben.

Habár ez a felvetés ugyancsak megválaszolatlan maradt, de mintha újra korabeli fényébe emelte volna a régi *Magyar Szemle* emlékét. Magam persze nemcsak a *Választ*, de ezt is nagyon jól ismertem. Akadémiai Állam- és Jogtudományi Intézetünk ti. 1967 táján elkezdte esztelenül selejtezni a valahai Teleki Pál Tudományos Intézet nálunk maradt hagyaték részét, rengeteg kéziratot archivális anyagnak túl így a *Magyar Szemle* (1927–1944) mintegy kétszáz száma

közel ötven (ráadásul miniszterelnökségi pecséttel ellátott) kötetét. Magam pedig, mint annyi további „hulladékot”, ezt is átmenekítettem az utókor számára.⁵ S amióta megismertem, ezt tartottam a század első fele (amint majd a *Valóságot* az emigrációban megjelenő *Új Látóhatárral* együtt a század második fele) magyar nyelvű periodikumai legkiválóbbjának.

4. Előkészületek

Hallgatás következett hát bő egy éven át, amikor is a Csurka Istvánhoz közelítő, a kormánytól s miniszterelnökétől egyre inkább függetlenedő Deák Ferenc Alapítvány igazgatója, az igencsak agilis szervező jogász Tallós Emil meghívott, hogy a miniszterelnöktől kapott feladatomból a megalapítás előkészítő aprómunkáját elvégzetten nemrégiben létrehozott Batthyány Lajos Alapítvány nevében is 1992. március 9-én beszéljem meg vele egy „új társadalomtudományi folyóirat beindítását”. A háttérhangulatot jól érzékelteti, hogy amikor aznap délután megemlítettem e fejleményt is egykori tanítványomként bizalmas kapcsolatban Antall György ügyvédnek, a miniszterelnök fiának,⁶ ő rögvest kifejezve e nyugtalan és intellektuálisan is túlmozgásos szervező iránti (a Miniszterelnök ízléséhez hasonló) ellenérzését („csak Tallóst ne!”), ám kormányközeli alapításra rögvest levédette a 'Magyar Szemle' márkanévet. Mindazonáltal előkészítő bizottságunk ülésének határozományaként Tallós április 3-án már postázta a szerkesztőbizottsági tagságra történő felkéréseket, amikről még ugyanaz nap a Batthyány Lajos Alapítvány elnökét, Joó Rudolfot is értesítette (TT 237/92) azzal, hogy orgánumunk kereszténydemokrata, nemzeti liberális és népi-nemzeti irányoknak kíván egyenlő súllyal teret biztosítani.

Rögtönzött feljegyzésem szerint az előkészítő bizottsági ülésen az alábbi ajánlások hangzanak el: Keresztes K. Sándor javaslata a szociológus Szesztay András; Medvigy Endréé Czakó Gábor, majd a művészettörténész Kádár Zoltán és Szabó Lilla; a műszaki egyetemi Mestyaneck Ödöné Endreffy Zoltán és Blanckenstein Miklós, valamint Nemeskürti István; a „maximális nyitottságot” javasló Debreczeni Józsefé Schlett István és Szelényi Iván; Maróti László Ferencé Benedek István és László Gyula; Tallós Emilé elnökként Szabad György, továbbá a kisebbségi szakértő Bíró Gáspár, Entz Géza, Kulín

- 5 Jelenleg számos ajándékom egyebek közt a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Református Gimnázium évszázadokra visszanyúló régi könyvtárában található. Egyéb kéziratos archív dokumentumok személyes ismeretség okán annak idején javarészt a szolnoki Damjanich János Múzeumba kerültek.
- 6 Akivel meglehetősen sűrű kapcsolatban voltam. Beszélgetéseink nemcsak előrevivőek, de a miniszterelnök hajlandóságait is megelőlegezőek voltak. Segítségét jelentettek hát a miniszterelnöktől kapott olyan feladataim megoldásában is, mint a Batthyány Lajos Alapítvány vagy a Magyar Atlanti Társaság létrehozatalának előkészítése.

Ferenc, Rabár Ferenc; a kereszténydemokrata Desewffy Lászlóé Herczegh Géza, Jobbágyi Gábor, Kukorelly István, Máthé Gábor és az MDF-es pártigazgató turisztikai szakember Rubovszky András; Kemenczey Attilaé Für Lajos. S a továbbiakban felmerült még Andorka Rudolf, Bilecz Endre, Bogár László, a miniszterelnöki közigazda tanácsadó Diczházy Bertalan, Elek István, Molnár Gusztáv, Pokol Béla, valamint Szegedy-Maszák Mihály neve.

A vitában többen saját értelmiségünk megszólításának feladatát hangsúlyozzák. Maróti László Ferenc úgymond a magyar értelmiség szétesettségére, közös nyelv- és fogalomtár hiányára keresne gyógyírt, magam pedig a magyar gondolkodás hagyományápolása mellett a bölcsészeti és társadalomtudományi szakmaművelés elengedhetetlenségére hívom fel a figyelmet.

A szokásos heti kibővített Tanácsadó testületi ülésen pedig e tárgyat illetően egyebek közt ilyesfajta felvetések hangzanak el: Joó Rudolf az önálló profil kialakulásáig leginkább folyóirati irodalomszemlézést javall; a jogtörténész Pecze Ferenc természetesen látja a három irány jelenlétét – szemben Maróth Miklóssal, aki szerint a népi-nemzeti irány mostani vállalása már káros anakronizmus lenne –, de megjegyzi, hogy mivel az olvasó mindháromat egységben látja, így kell hát tárgyalnia majdani szerzőinknek is. Oláh Zsigmond emlékeztet, hogy mindeközben az egyik legfőbb közvetlen feladat egyetemünk balos monopóliumának a megtörése. „Ne kompromittált át-terőket fogadjunk be hát: kevesen inkább, de tisztán induljunk.” Valaki így fogalmazza meg eszmecserénk alapgondolatát: „Az új folyóirat ne *re-agens*, hanem *agens* legyen!”

Végezetül ekkor a Magyar Demokrata Fórumon belüli három irányról efféle vélekedések hangzanak el: nem a tagság tagozódik, mert az mindháromban osztozik (Mestyaneck Ödön és Medvigy Endre) mintegy stílusváltozatként (Salamon László), melyek közül a népi-nemzeti csak annyiban válik ki, hogy szokásosan radikálisabb (Maróti László Ferenc). Különbözésük ma már leginkább párton belüli pozícióharc ürügye (Tallós Emil). Ráadásul a 'nemzeti' egyébként sem más, mint a 'kozopolita' tagadása (Medvigy Endre), s mára ezekből a 'liberális' lett leginkább tekintélyelvű és intoleráns (Salamon László).

Munkanaplóm szerint május 5-én Tallós Emil egy profilírozott szerkesztőbizottsági javaslattal áll elő: Szabad György (történelem), Csoóri Sándor (esszé), Kádár Béla (közgazdaságtudomány), Kulin Ferenc (kultúra), Benedek István (szellemtudományok), Varga Csaba (társadalomelmélet), Joó Rudolf (katonapolitika), Herczegh Géza (nemzetközi kapcsolatok), Andorka Rudolf (szociológia), Tomka Miklós (egyházstudomány), Tallós Emil (politikatudomány). Sorrendként a *Magyar Szemlé*t az előbb létrehozandó Magyar Szemle Társasággal gondolja megalapíttatni, majd pedig ezután indítani a Magyar Szemle Könyvtár/Kincses-tár/Füzetek sorozatait. Mindezt – és amint kifejezi „az eredeti *Magyar Szemle* szellemiségének folytatásaként” – egy május 11-ei körlevél kettős aláírásunkkal

még megerősíti. Május 22-én tanácsadó testületi külön megbeszélésünkön Kodolányi Gyula és Antall György kicövekelik, hogy a folyóiratnak a Batthyány Lajos Alapítvány közelségében kell működnie, ahogyan elődje Bethlen István miniszterelnök égisze alatt működött, és hogy nemzetközi beágyazódását segítő, évente egy idegen nyelvű számot is meg kell jelentetnie. A Tanácsadó Testület május 25-ei ülésére Kodolányi Gyula immár a miniszterelnöktől érkezve, tolmácsolja a majdani Magyar Szemle Társaság nyitottságát, vagyis hogy tagságra meghívásunk egészen a szociáldemokratákig íveljen, például Vásárhelyi Miklósig.

Mindezek nyomán június 4-ére így áll össze – papíron legalább – szerkesztőbizottságunk: Andorka Rudolf, Benedek István, Csoóri Sándor, Joó Rudolf, Kádár Béla, Kulin Ferenc, Tallós Emil, Varga Csaba s az országos levéltári főigazgató és országgyűlési képviselő Varga János,⁷ amihez csatlakozásra egy ezt taglaló (453/1992. számú) külön levél címzettjeként Kodolányi Gyula államtitkár szintén felkérte.⁸

Nyáron kezdenek el a gondolatszkrák összeállani programmá. Bár június 29-én délelőtt Tanácsadó Testületünk vezetőjeként Kiss György még felveti, hogy „politikai ízű hasonlítgatásokat megelőzendő” inkább *Új Magyar Szemle* nevet válasszunk, Kodolányi Gyulával délben a már megkezdett utat folytatjuk. S amint a legfelsőbb instancia üzenetét tolmácsolja, a *Magyar Szemle* miniszterelnöki szintig felérő ügy; Horti József vezérigazgatóval és Liszky Gábor igazgatóval a Hírlapkiadó fog az indításban segídeni; Tallós Emil helye kétséges, de a könyvsorozati szerkesztés Varga Csabára hárul; a szerkesztőbizottság elnöke pedig Antall József vagy Szabad György legyen. Június 30-án Kodolányi Gyula ismét miniszterelnöki intenciókat továbbít: az Antall Györgytől bejegyeztetendő Magyar Szemle Társaság indítsa majd a folyóiratot, amely Társaság „nemzetstratégiai gondolkodás fórumaként alkalmasakból” állíttassék össze; Varga Csaba készítse elő a könyvsorozatok majdani köteteit; Tallós Emil pedig alapítványi összekötő és társadalmi propagandafelelős szerepre kéressék fel. Július 7-én a beszélgetést immár hármásban folytatva Kodolányi Gyula kifejti, hogy ő egy negyedéves és lábjegyzeteletlen folyóiratban gondolkodnék; státusokról egy a Hírlapkiadóval közös részvénytársaság gondoskodnék; Tallós Emil pedig máris kimerítő tételezésben mutatja be az indító tőkéhez általa megszervezett alapítványi mögöttest és az e célból már mozgósított kormányzati, alapítványi és a gazdasági szférából biztosított indító pénzek összetételét és értékét.

Egy hónappal későbbi, augusztus 7-én tartott ülésünk formálisan is rögzíti, hogy Kodolányi Gyula, Czákó Gábor és Varga Csaba alkotják az előkészítő bizottságot, majd ismét szerkesztőbizottsági listázással folytatjuk. Nevekként felmerül még a fizikus Barna B. Péter, Csete György, Hieronymi Ottó, Hoványi

7 A felkérést eleve nem vállalta Herczegh Géza és Szabad György.

8 Érdekességként pusztá megjegyzés, hogy maga Illyés Gyula hatalmas könyvtárában *Magyar Szemle* történetesen nem volt található; ld. <http://www.iti.mta.hu/illyes-period-hung.html>.

János, tanácsadó testületi társunk Izinger Anna, Keserű Katalin vagy Marosi Ernő, M. Kiss Sándor, Oláh Zsigmond, Pethő Bertalan, Szabados György, Szakály Ferenc, Szarka László, a természettudományi múzeumi vezető Vásárhelyi Tamás. Augusztus 12-én formális megegyezésre is jutóan a Batthyány Lajos Alapítvány alelnökeként átbeszéltem az elnök Joó Rudolfal, hogy az Alapítvány mindebben majd ernyőszerpet vállal, sőt október 7-én a fentieket Joó Rudolf még megerősíti azzal, hogy mint Alapítvány, a Magyar Szemle Társasággal közös előadásszervezést is vállal majd, személyesen pedig szívesen gondoskodik szemlélő anyagról.

(Folytatjuk)

Hegedűs László: Tól-ig, részlet, 1999